

Chefsjustitieombudsmannen
Elisabeth Rynning**Kritik mot en rektor vid en kommunal grundskola i Växjö kommun för att en aktivitet utformats så att elever kunnat få uppfattningen att de tvingats att delta i en meningsyttring**

Beslutet i korthet: En skola hade en temavecka om alla människors lika värde. Veckan avslutades med att elever under en aktivitet på skolgården viftade med regnbågsflaggor. Genom aktiviteten ville skolan uppmärksamma alla människors lika värde samt en prideparad som en organisation skulle anordna dagen därpå. ChefsJO uttalar att det är av stor vikt att skolan tydligt står upp för grundlagsfästa värderingar, men att det också är viktigt att skolan inte agerar på ett sätt som kan ge intrycket att någon tvingas att delta i en meningsyttring. Skolans rektor kan inte undgå kritik för utformningen av temaveckans avslutande aktivitet.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 1 oktober 2019 uppgav AA att Pilbäcksskolan i Växjö kommun hade anordnat ett pridetåg som det hade varit obligatoriskt för eleverna att delta i. Han hänvisade till en nyhetsartikel, där det angavs att ett beslut i frågan hade fattats av rektorn BB. AA framförde att rektorns agerande enligt honom stått i strid med 2 kap. 2 § regeringsformen (RF).

Utredning

JO uppmanade Utbildningsnämnden i Växjö kommun att redogöra för hur den ifrågasatta aktiviteten hade utformats samt att yttra sig över det som hade förts fram i anmälan.

På delegation av nämnden beslutade förvaltningschefen CC den 17 mars 2020 att lämna följande yttrande:

Yttrande

Pilbäcksskolan har valt att uppmärksamma Pridefirandet i Växjö genom att anordna aktiviteter inom ramen för skolans kontinuerliga värdegrundsarbete. Aktiviteterna pågick parallellt med Prideveckan i Växjö och avslutades med en aktivitet på skolgården på fredagen.

Under Prideveckan har eleverna fått färglägga och laminera en hand i papper med texten ”Vi gillar olika” utifrån temat ”Rör inte min kompis”. Dessa aktiviteter skedde på lektionstid som en del av skolans ordinarie undervisning och var därmed obligatorisk för alla elever. Vidare har eleverna fått göra egna maraccas och regnbågsflaggor som de sedan använt när de varit ute på skolgården på fredagen, en aktivitet som enligt Pilbäckskolan varit frivillig.

Pilbäckskolan beskriver att Pride handlar om allas lika värde vilket följer av skolans demokratiska uppdrag att främja ett skolklimat där alla elever känner sig trygga och respekterade. Skolan arbetar aktivt och systematiskt med det värdegrundsarbete som ska genomsyra undervisningen i skolan. Skolans värdegrundsarbete är inte isolerat från det övriga vardagliga skolarbetet, det är en ständig process som pågår i alla sammanhang under hela skoltiden: i undervisningen, på raster, i andra spontana möten med exempelvis skolbespisningspersonal.

Bedömning

Utbildningsnämnden konstaterar att skolgång enligt lag är obligatorisk. Vårdnadshavares åsikter och värderingar påverkar således inte elevens skyldighet att delta i undervisningen.

Utbildningsnämnden bedömer att skolan har ett värdegrundsarbete som följer läroplanen i de delar som handlar om skolans värdegrund och uppdrag samt att skolan uppmärksammat Pride som en del i detta arbete. Utbildningsnämnden uppfattar att skolan valt Pride som en metod i sin undervisning för att kunna tolka och omsätta värdegrunden i praktiken samt att aktiviteterna varit utformade på ett sådant sätt så att alla elever kunnat delta och att deras rättigheter har respekterats. Detta i enlighet med författningens krav på undervisningen i skolan ska vara allsidig och saklig (1 kap. §§ 4–5 [*skollagen (2010:800)*, *JO:s anm.*]).

Utbildningsnämndens sammantagna bedömning är att skolan i sin verksamhet värnat om grundlagsrättigheterna liksom skolans värdegrund med respekt för allas lika värde, samt iakttagit saklighet och opartiskhet i sin undervisning.

Efter att JO uppmanat nämnden att komplettera sitt yttrande i vissa avseenden, beslutade förvaltningschefen den 25 juni 2020 att lämna följande kompletterande yttrande:

Yttrande

1. Nämnden ska utförligt redovisa hur den aktivitet som skedde på skolgården på fredagen utformades och genomfördes

Aktiviteten som genomfördes på Pilbäckskolan aktuell fredag var utformad på så vis att dom flaggor och maraccas som hade gjorts tidigare under veckan skulle kunna användas under en frivillig aktivitet för att uppmärksamma allas lika värde.

Under Växjö Pride-veckan 2019 uppmärksammades värdena av flera av kommunens och Region Kronobergs verksamheter, tillsammans med företags- och föreningsliv. På Pilbäckskolan skedde detta genom en temavecka kring allas lika värde som avslutades med ett uppmärksammande av alla människors lika värde och av den parad som skulle hållas av Växjö Pride 2019 dagen därefter. Aktiviteten som ordnades på fredagen på skolgården gick till på så vis att elever och lärare under eftermiddagen pausade undervisningen för dom som ville medverka och då få vifta och skramla med föremålen som tillverkats tidigare under veckan. Inga elever ska vid tillfället ha uttryckt att dom inte önskat delta i aktiviteten. Om så gjorts hade dom haft möjlighet att delta i annan rastaktivitet antingen inom- eller utomhus. Under cirka en kvart spelades musik som elever och personal kunde dansa och vifta flaggor och maraccas till, och lektionerna upptogs därefter.

2. Nämnden ska redogöra för vilken information som lämnades till elever och vårdnadshavare om att aktiviteten på skolgården var frivillig

Information om att aktuellt moment under fredagen var frivilligt framkom inte i dom informationsbrev som vårdnadshavarna kontinuerligt får från skolpersonal. I aktuellt brev redogjordes för vilka aktiviteter som skulle ske under veckan. I samband med att skolpersonal tillsammans med eleverna gick ut på skolgården förekom inget annat än en förståelig förväntan om att få skramla och vifta tillsammans med personal och skolkamrater. I den mån någon eller några elever inte ansåg det som angeläget att uppmärksamma ”Vi gillar olika” eller Pride som tema, så utgjorde aktiviteten uppenbarligen ett välkommet avbrott från den obligatoriska undervisningen. Elever som inte önskat delta hade om så skett i stället fått delta i annan rastaktivitet och då kunnat vistas antingen inom- eller utomhus tillsammans med personal.

3. Nämnden ska redogöra för sin bedömning av hur de aktiviteter som genomfördes under den aktuella veckan förhåller sig till bestämmelserna i 2 kap. 2 § regeringsformen

Nämnden bedömer att den frivilliga aktiviteten på skolgården under fredagen inte bestått i att det allmänna har tvingat någon att ge till känna vare sig religiös, politisk, kulturell, eller någon åskådning i annat hänseende vid tillfället. Dom andra aktiviteterna under veckan har inte heller dom bestått i att det allmänna tvingat någon att ge till känna någon åskådning. Inte heller har det allmänna tvingat någon att delta i någon opinionsbildande sammankomst, demonstration, eller någon annan meningsyttring.

I den mån någon aktivitet ändock av JO är att anse som ofrivillig i någon utsträckning, ser Nämnden i sammanhanget skäl att återkomma till föregående yttrandes bedömning om att den åskådning som uppmärksammats vid tillfället är en del av utbildningsväsendets uppdrag. Skolhuvudmän ska hävda dom grundläggande värden som anges i skollag och läroplan, och ska främja förståelse till andra människor och bidra till elevernas förmåga till inlevelse. Skolhuvudmän kan därmed anses vara uppdragna att representera och främja vissa åskådningar. Denna typ av uppdragsgivna åskådningsfrämjande påminner om hur det allmänna och den allmänna makten, utifrån 1 kap. 2 § regeringsformen, ska utövas med respekt för alla människors lika värde, och hur det allmänna ska verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden, med mera.

Nämnden vidhåller därmed uppfattningen att uppmärksammandet av alla människors lika värde, på så sätt som har skett på Pilbäckskolan, är förenligt med dels dom av grundlagarna skyddade rättigheterna som finns för var och en; och att aktiviteterna inte inkräktat i dessa, och dels att aktiviteterna var förenliga med dom bestämmelser som finns avseende skolväsendets läroplan och värdegrundsarbete.

AA kommenterade utbildningsnämndens yttranden.

Rättslig reglering

Enligt 2 kap. 2 § RF får ingen av det allmänna tvingas att ge till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende. I bestämmelsens andra mening anges vidare att ingen av det allmänna får tvingas att delta i sammankomst för opinionsbildning eller i demonstration eller annan meningsyttring eller att tillhöra politisk sammanslutning, trossamfund eller annan sammanslutning för åskådning som avses i första meningen.

I ett inledande avsnitt i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37) anges bl.a. följande: Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande

demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som skolan ska gestalta och förmedla.

Bedömning

Av utbildningsnämndens remissvar framgår att Pilbäckskolan parallellt med en pridevecka i Växjö har haft en temavecka om alla människors lika värde.

Nämnden har framhållit att skolan ska hävda vissa grundläggande värden och därmed kan sägas ha till uppgift att representera och främja vissa åskådningar.

Det är en självklarhet att elever ska få undervisning om sådana grundläggande värderingar som Pilbäckskolan har fokuserat på under sin temavecka. Sådana värderingar kommer inte bara till uttryck i läroplanen, utan även i såväl internationell rätt som svensk grundlag och vanlig lag. En stor del av den svenska befolkningen torde ställa sig bakom dem. Det är emellertid också en grundlags-skyddad rättighet att ha en avvikande uppfattning om dessa värderingar. Även om skolan ska representera och främja uppfattningar om alla människors lika värde, måste det ske med beaktande av elevernas rätt att ha andra uppfattningar och att inte behöva delta i meningsyttringar. Vid utformningen av undervisningen om grundläggande värderingar av aktuellt slag behöver skolan således göra avvägningar som kan vara svåra.

Enligt remissvaren avslutades Pilbäckskolans temavecka med en aktivitet på skolgården, vid vilken elever bl.a. viftade med regnbågsflaggor som de hade tillverkat tidigare under veckan. Nämnden har beskrivit aktiviteten som ett uppmärksammande av alla människors lika värde och av den prideparad som en organisation skulle anordna dagen därpå. Mot denna bakgrund och med hänsyn till de frågor som undervisningen tidigare under veckan hade handlat om, ligger det nära till hands att anta att en del elever uppfattade det som att de genom sitt deltagande i aktiviteten tog ställning för alla människors lika värde eller för andra värderingar som prideorganisationer företräder. Detta ger anledning att ifrågasätta om aktiviteten var förenlig med 2 kap. 2 § RF.

Elever i grundskolan omfattas i regel av skolplikt. Av förarbetena till 2 kap. 2 § RF framgår att bestämmelsen inte förbjuder tvång att närvara vid lektioner som följer av skolplikten (prop. 1975/76:209 s. 116–117 och KU 1975/76:56 s. 28). Det innebär emellertid inte att det är förenligt med bestämmelsen att utforma skolundervisning på ett sätt som innebär att elever tvingas att delta i meningsyttringar.

Utbildningsnämnden har uppgett att aktiviteten på skolgården var frivillig. Aktiviteten hade dock en tydlig koppling till vad eleverna hade arbetat med tidigare under veckan. Eftersom ingen information lämnades om frivilligheten,

är det troligt att en del elever och vårdnadshavare uppfattade det som att aktiviteten var en del av den obligatoriska undervisningen. Det är vidare tänkbart att en del elever ogärna ville skilja ut sig från mängden genom att avstå från att delta, även om de eller deras vårdnadshavare egentligen inte önskade att de skulle vara med. Mot denna bakgrund menar jag att eleverna får anses ha tvingats att delta i aktiviteten.

Avgörande för om skolan har agerat i strid med 2 kap. 2 § RF är således om aktiviteten ska betraktas som en sådan demonstration, sammankomst för opinionsbildning eller annan meningsyttring som avses i bestämmelsen.

Det har inte framkommit något som tyder på att andra personer än elever och skolpersonal har deltagit i aktiviteten eller att den på något annat sätt syftat till att förmedla budskap till utomstående. I vissa avseenden verkar den ha påmint om andra vanligt förekommande gemensamma skolaktiviteter. Det talar emot att den ifrågasatta aktiviteten var att betrakta som en demonstration. Som jag redan har varit inne på, ligger det emellertid nära till hands att anta att en del elever uppfattade det som att de genom sitt deltagande i aktiviteten tog ställning för alla människors lika värde eller för andra värderingar som pride-organisationer företräder. Enligt min uppfattning borde skolan ha insett att elever kunde komma att få intrycket att de deltog i en meningsyttring. Det är angeläget att det allmänna inte agerar på ett sätt som kan ge det intrycket. Jag anser därför att skolan borde ha avstått från att genomföra den ifrågasatta aktiviteten.

Det är av stor vikt att skolan tydligt står upp för människors lika värde och andra centrala grundlagsfästa värderingar. Även om vårdnadshavare eller andra någon gång skulle ifrågasätta detta, får skolan inte ge vika. Det är emellertid också viktigt att skolan inte agerar på ett sätt som riskerar att de gränser som 2 kap. 2 § RF sätter upp överträds. Jag har naturligtvis förståelse för att dessa frågor kan vara svåra att hantera i praktiken. Utbildningsnämndens remissvar ger dock intrycket att Pilbäckskolans personal inte beaktade dessa svårigheter i tillräcklig utsträckning vid planeringen av temaveckan och dess avslutande aktivitet. Jag utgår från att nämnden kommer att uppmärksamma kommunens skolor på mina synpunkter.

Det är rektorns uppgift att leda och samordna det pedagogiska arbetet vid en skolenhet (se 2 kap. 9 § skollagen). Rektorn BB kan inte undgå kritik för utformningen av temaveckans avslutande aktivitet.

Det som i övrigt har förekommit i ärendet ger inte anledning till någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.